

AUTORIŲ TEISIŲ IŠIMTIES MOKYMO IR MOKSLINIŲ TYRIMŲ TIKSLAIS PRITAIKYMAS SKAITMENINIAM ŠVIETIMUI LIETUVOJE

Sandra Idkinaitė¹

DOI: <https://doi.org/10.7220/2029-4239.30.7>

SANTRAUKA

Šiame straipsnyje nagrinėjama autorių teisių apribojimų, taikomų laisvam kūrinių naudojimui mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais, transformacija nuotolinio mokymosi kontekste. Tobulėjant technologijoms, švietimo įstaigos vis dažniau naudoja skaitmenines mokymosi priemones, tarp kurių yra autorių teisėmis saugomos medžiagos. Europos Sąjunga (toliau – ES) nuolat stengėsi suderinti autorių teisių įstatymus, priimdama direktyvas, pavyzdžiui, Informacinės visuomenės direktyvą, ir numatydama privalomas išimtis dėl kūrinių naudojimo švietimo tikslais. Tačiau nacionaliniams teisės aktų leidėjams suteikta didelė laisvė, todėl valstybėse narėse jos įgyvendinamos skirtingai. Lietuva, vadovaudamasi ES teise, į autorių teisių įstatymą įtraukė išimtį, leidžiančią naudoti nedideles kūrinių dalis švietimo ir mokslinių tyrimų tikslais. Tačiau įstatyme aiškiai neapartas skaitmeninis naudojimas ir tarpvalstybinis švietimas, o tai sukėlė sunkumų COVID-19 pandemijos metu. Siekdama įveikti skaitmeninio amžiaus iššūkius, 2019 m. ES priėmė Skaitmeninės rinkos direktyvą, kuri įsigaliojo 2022 m. gegužės mėn. ir kurioje numatyta privaloma autorių teisių išimtis švietimo tikslais. Šia direktyva buvo siekiama modernizuoti autorių teisę, sudarant palankesnes sąlygas naudoti kūrinius skaitmeniniame ir tarpvalstybiniame švietime. Nepaisant autorių teisių apribojimų modernizavimo, išliko keletas išimties taikymo probleminių aspektų. Direktyva ribojamas viso vadovėlio skaitmeninimas arba išties kūrinių naudojimas švietimo tikslais. Atnaujinta teisinė sistema laikoma modernia, tačiau ji tik iš dalies išsprendė technologinės pažangos keliamus iššūkius. Todėl straipsnyje pabrėžiama, kad reikia nuolat vertinti nuotolinio mokymosi medžiagos turinį ir jos talpinimą virtualioje aplinkoje autorių teisių pažeidimų atžvilgiu.

¹ Autorė yra Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Privatinės teisės katedros doktorantė, mokslinių tyrimų kryptis: privatinė teisė, el. p. sandra.idkinaitė@tf.stud.vu.lt, Lietuva.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI

A autorių teisės, apribojimas, švietimas, skaitmeninė aplinka, išimtis.

IVADAS

Skaitmeninis amžius padidino mokslo žinių ir inovacijų, kaip žmogaus vystymosi varomosios jėgos, svarbą, o informacinės technologijos atvėrė naujų galimybių švietimui.² Dėl technologinės pažangos vis daugiau švietimo įstaigų investuoja į skaitmenines mokymosi priemones, pradedant paprastomis iniciatyvomis, pavyzdžiui, mokymo medžiagos talpinimu jų tinklalapiuose, baigiant interaktyviais seminarais ir nuotoliniu mokymu internetu.³ Pasak R. Xalabarder⁴, skaitmeninio mokymo veikla dažnai apima autorių teisėmis saugomų kūrinių ar jų dalių naudojimą, patalpinant mokymo medžiagą internete, naudojantis bibliotekos duomenų bazių ištekliais, tokiu būdu kūrinius atgaminant⁵, viešai paskelbiant ar padarant juos viešai prieinamais kompiuterių tinklais (internetu)⁶.

Tokie kūrinių panaudojimo būdai sudaro saugomų išimtinių autorių teisių turinį, o šių teisių turėtojai gali leisti ar drausti kūrinių naudotojams atlikti atitinkamus veiksmus. Tačiau autorių teisių reglamentavime taip pat pripažįstama, kad visuomenė turi turėti galimybę naudotis sukurtais kūrinių, skatinant jos socialinį ir kultūrinį vystymąsi. Švietimas yra pagrindinė teisė, pripažinta visų Europos šalių konstitucijose ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 14 straipsnyje, kuri neabejotinai turi būti derinama su autorių teisių turėtojų išimtinėmis teisėmis⁷. Todėl būtina nustatyti išimtinių autorių teisių turėtojų teisių apribojimus, pavyzdžiui, leidžiant

² United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO Education Strategy 2014-2021, Unesco.org, 2014, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000231288>.

³ E. Gadd, R. Weedon, “Copyright Ownership of E-Learning and Teaching Materials: Policy Approaches Taken by UK Universities,” *Education and Information Technologies* 22, nr. 6 (2017 02 04): p. 3231-3250, <https://doi.org/10.1007/s10639-017-9583-4>.

⁴ R. Xalabarder, “Copyright Exceptions for Teaching Purposes in Europe,” IN3 Working Paper Series, nr. 4 (2004), doi:<https://doi.org/10.7238/in3wps.v0i4.871>.

⁵ Atgaminimas yra suprantamas, kaip „kūrinio, gretutinių teisių ar *sui generis* teisių objekto (viso arba dalies) tiesioginis ar netiesioginis, nuolatinis ar laikinas kopijų (kopijos) padarymas bet kuriuo būdu ir bet kuria forma, įskaitant elektroninę“. Žr. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas, Žin. (2003, Nr. 28-1125) 2 str. 1 d.

⁶ Viešas paskelbimas ar padarymas viešai prieinamu yra „kūrinio viešas perdavimas laidais, bevielio ryšio priemonėmis, įskaitant jo padarymą viešai prieinamu tokiu būdu, kad visuomenės nariai galėtų jį pasiekti individualiai pasirinktoje vietoje ir pasirinktu laiku“. Žr. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas, Žin. (2003, Nr. 28-1125) 2 str. 55 d.

⁷ A. Despotidou, “The New Mandatory Teaching Exception or Limitation (Article 5 of the CDSM Directive): Ensuring Its Application in the Digital and Cross-Border Environment(S) While Losing the Way to Harmonization?,” in *EU Internet Law in the Digital Single Market*, ed. Thalia Prastitou-Merdi et al. (Switzerland : Springer, 2021), p. 118–158, <https://doi.org/10.1007/978-3-030-69583-5>.

naudoti kūrinius be teisių turėtojų leidimo švietimo tikslais⁸. Taigi autorių teisių išimtyms⁹ atlieka svarbų vaidmenį naudojant autorių teisėmis saugomą medžiagą mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais, kadangi sudaro pagrindą švietimo įstaigoms naudoti autorių teisėmis saugomus kūrinius nepažeidžiant autorių teisių turėtojų apsaugos ir interesų.

Vieną vertus, kūrėjai ir teisių turėtojai yra suinteresuoti stipria autorių teisių apsauga, kuri nustato teisę kontroliuoti savo kūrinių naudojimą ir gauti kuo didesnę naudą iš jų naudojimo. Kita vertus, autorių teisių naudotojai yra suinteresuoti plačiomis galimybėmis laisvai naudotis autorių teisėmis saugomais kūrinių tokiais tikslais, kaip švietimas. Tad akivaizdu, jog autorių teisių turėtojų ir naudotojų interesai yra priešaringi, todėl kiekvienos autorių teisių sistemos tikslas yra teisinga priešingų interesų pusiausvyra¹⁰, kuri pasiekama balansuojant išimties autorių teises ir šių teisių apribojimus. L. Guibault¹¹ manymu, sprendžiant priešingų interesų konfliktą, tinkamos teisių turėtojų ir naudotojų interesų pusiausvyros paieškos skaitmeniniame amžiuje yra nuolat vykstantis procesas – valstybės nuolat tikslina savo autorių teisių įstatymo nuostatas dėl išimčių ir apribojimų.

Autorių teisių išimtis laisvam kūrinių naudojimui nekomerciniais mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais jau daugiau nei du dešimtmečius yra įtvirtinta Lietuvos autorių teisėje. Pasak J. Matulevičienės¹², paties apribojimo sampratos atsiradimas siejamas su integracijos į Europos Sąjungą (toliau – ES) procesu, kai iš esmės pasikeitė autorių teisių apsaugą reglamentuojantis įstatymas. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo¹³ (toliau – ATGTĮ arba Autorių teisių įstatymas), priimto 1999 m. gegužės 18 d., 22 straipsnio 1 punkte buvo leidžiama atgaminti nedidelius išleistus kūrinius ar trumpą išleisto kūrinio ištrauką ir naudoti kaip pavyzdį mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais. Tačiau ši įstatymo nuostata, kaip ir daugelio kitų ES šalių teisės aktai, nereglementavo, kokių mastu ši išimtis galėjo būti taikoma skaitmeniniam naudojimui nuotolinio mokymosi atveju arba tais atvejais, kai mokymosi procesas buvo vykdomas daugiau nei vienoje valstybėje narėje¹⁴. Toks neapibrėžtumas, kaip nurodoma 2020 m. rugsėjo 30 d. Europos Komisijos komunikate, tapo reikšminga kliūtimi pereinant prie švietimo skaitmeninėje aplinkoje COVID-19 pandemijos laikotarpiu¹⁵, todėl ES įstatymų leidėjas ėmėsi iniciatyvos modernizuoti autorių teisių reguliavimą valstybėse narėse.

⁸ R. J. Congleton, Sh. Q. Yang, “A Comparative Study of Education Exemptions to Copyright in the United States and Europe,” *Athens Journal of Law* 3, nr. 1 (2016): p. 47–60, doi:<https://doi.org/10.30958/ajl.3-1-4>.

⁹ Sąvokos „išimtis“ ir „apribojimas“ šiame straipsnyje vartojami, kaip sinonimai.

¹⁰ C. Machado, “The Interpretation Complying with EU Law Manifested in the Case Law Unifying Judgment No. 15/2013 of the Portuguese Supreme Court of Justice,” *UNIO – EU Law Journal* 2 (2016): p. 82–96, doi:<https://doi.org/10.21814/unio.2.7>.

¹¹ L. Guibault, “Why Cherry-Picking Never Leads to Harmonisation: The Case of the Limitations on Copyright under Directive 2001/29/EC,” *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law* 1, nr. 2 (2010): p. 55–66, <http://nbn-resolving.de/urn/resolver.pl?urn=urn:nbn:de:0009-29-26036>.

¹² N. J. Matulevičienė, “Autorių turtinių teisių apribojimai mokymo, mokslinių tyrimų ir informacijos tikslais,” *Jurisprudencija* 55, nr. 47 (2004): p. 46–56.

¹³ Žr. ATGTĮ 22 str. 1 d. 1 p., Žin. (1999, Nr. 50-1598).

¹⁴ Tai akcentuojama ir ES autorių teisių reguliavime. Žr.: Europos Parlamento ir Tarybos 2019 m. balandžio 17 d. direktyva (ES) 2019/790 Dėl autorių teisių ir gretutinių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje, kuria iš dalies keičiamos Direktyvos 96/9/EB ir 2001/29/EB. (19) išanginė dalis.

¹⁵ Žr. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui, (2020, COM 624).

2019 metais buvo priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/790 dėl autorių teisių ir gretutinių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje¹⁶ (toliau – Skaitmeninės rinkos direktyva). Šios direktyvos 5 straipsniu ES teisės aktų leidėjas nustatė privalomą autorių teisių išimtį švietimui, kuri į nacionalinę teisę buvo perkelta ir įsigaliojo 2022 m. gegužės 1 d.¹⁷ Autorių teisės modernizavimo kontekste svarbu atsakyti į klausimą, ar teisinis reguliavimas, šiuo atveju atnaujinta autorių teisių išimtis mokymui ir moksliniams tyrimams, kuri buvo skirta švietimo skaitmenizavimo iššūkiams spręsti, yra tinkamas sprendimas dabartiniame kontekste, kuris jau pasikeitė ir vis dar keičiasi dėl skaitmeninių technologijų ir interneto plėtros.

Mokslinį naujumą ir aktualumą lemia tai, kad straipsnyje analizuojami teisinio reguliavimo pokyčiai, įsigalioję perkėlus į nacionalinę teisę Skaitmeninės rinkos direktyvą, kurie Lietuvos mokslinėje literatūroje dar nebuvo vertinti lyginamuoju aspektu. Tačiau kai kurie su mokymo išimtimi susiję teisiniai klausimai, pavyzdžiui, mokymo medžiagos skaitmeninimas ir jos prieinamumas virtualioje mokymo aplinkoje, buvo analizuoti mokslininkų, pavyzdžiui, J. Liauksminaitė ir R. Birštonas¹⁸ yra atkreipę dėmesį į nuotolinio mokymo teisinius iššūkius, o A. Čekanavičius¹⁹ ir R. Birštonas²⁰ yra aptarę Lietuvos autorių teisės reformą bendrojoje skaitmeninėje rinkoje. Paminėtinas ir 2024 m. išleistas Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo komentaras²¹, kuriame aiškinamas ne tik įstatyme reglamentuojamų autorių teisių apribojimų turinys, bet ir jų tikslai, priėmimo kontekstas ir kt.

Pasitelkiant Lietuvos ir užsienio mokslininkų doktriną, straipsnyje analizuojamas Autorių teisių įstatymo apribojimas dėl saugomų kūrinių laisvo naudojimo mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais ir jo poveikis skaitmeninei ir tarpvalstybinei mokymo veiklai, taip pat nagrinėjamos dvi pagrindinės ES direktyvos, susijusios su autorių teisių išimčių reguliavimu – 2001 m. gegužės 29 d. Europos Parlamento ir Europos tarybos direktyvos 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo²² (toliau – Informacinės visuomenės direktyva) ir minėta Skaitmeninės rinkos direktyva. Analizuojant šias direktyvas, buvo siekiama atskleisti jų tarpusavio sąsajas ir įvertinti, ar perkėlus jas į nacionalinį reguliavimą, buvo tinkamai reaguojama į švietimo poreikius. **Tikslas** – išanalizuoti Lietuvos autorių teisių apribojimo laisvai naudoti kūrinius mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais teisinius iššūkius švietimo sistemoje ir įvertinti atnaujintos išimties pritaikymą skaitmeninio mokymosi veiklai.

¹⁶ Žr. 2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/790 dėl autorių teisių ir gretutinių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 96/9/EB ir 2001/29/EB, publikuota OJ L 130, (2019 m. gegužės 17 d.).

¹⁷ Žr. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas, *Žin.* (2003, Nr. 28-1125), *TAR* (2022, Nr. 6306) 22 str.

¹⁸ R. Birštonas, J. Liauksminaitė, *Intelektinės Nuosavybės Apsauga Kūrybinėse Industrijose* (Vilnius: Vilniaus Universiteto Leidykla, 2020).

¹⁹ A. Čekanavičius, “Lietuvos Autorių Teisės Reforma Bendrojoje Skaitmeninėje Rinkoje,” *Lietuvos Teisė*, 2022, doi:<https://doi.org/10.13165/lt-22-01-15>.

²⁰ R. Birštonas, “*Naujasis Autorių Teisių Įstatymas: Pagrindinės Naujovės (I Dalis) – Teisė Profesionaliai*,” *Teisė Pro*, 2022, <https://www.teise.pro/index.php/2022/04/02/r-birstonas-naujasis-autoriu-teisiu-istatymas-pagrindines-naujoves-i-dalis/>.

²¹ R. Birštonas, J. Liauksminaitė, V. Mizaras, *Lietuvos Respublikos Autorių Ir Gretutinių Teisių Įstatymo Komentaras* (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2024), p. 188–196.

²² Informacinės visuomenės direktyvos įžanginės dalies 14 punktu deklaruojamas siekis: „skatinti mokslą ir kultūrą saugant kūrinius ir kitus objektus, tuo pat metu visuomenės labai darant išimtis ar leidžiant apribojimus švietimo ir mokymo tikslais“.

Straipsnio uždaviniai: (1) atskleisti kūrinių laisvo naudojimo mokymosi ir mokslinių tyrimų tikslais apribojimo esmę ir bendrąsias taikymo sąlygas; (2) išanalizuoti senosios²³ ir atnaujintos išimties normų turinį ir jų taikymo problemas; (3) palyginti senąjį ir atnaujintą apribojimą laisvo kūrinių naudojimo mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais, įvertinant, siekiant įvertinti, ar pastarasis tinkamai pritaikytas skaitmeninei mokymosi aplinkai.

AUTORIŲ TEISIŲ APRIBOJIMO MOKYMO SI IR MOKSLINIŲ TYRIMŲ TIKSLAIS SAMPRATA IR BENDROSIOS TAIKOMO SĄLYGOS

„A autorių teisės“ yra teisinis terminas, vartojamas apibūdinti autoriaus išimtinės teises kontroliuoti saugomų kūrinių naudojimą tam tikroje teritorijoje. „Kitaip sakant, autorius turi leisti naudoti kūrinių aiškiai išreikštu savo sutikimu, be to, toks sutikimas turi būti duotas prieš pradėdant naudoti kūrinių (o ne po to). Nesant išreikštos autoriaus valios, galioja principas, kad naudoti kūrinių yra draudžiama, išskyrus atvejus, kai tai leidžia įstatymas“²⁴. Būtent autorių teisių išimtys leidžia tam tikrus autorių teisių saugomų kūrinių naudojimo būdus be išankstinio autoriaus ar teisių turėtojo leidimo ar sutikimo.

Vienas iš tokių atvejų – išimtis kūrinių naudojimui mokymo tikslais. Ši privilegija kūrinių naudotojams yra neatsiejama tarptautinių autorių teisių sutarčių dalis nuo pat 1886 m. Berno konvencijos dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos originalaus teksto²⁵, kuriame reglamentuota galimybė priimti išimtį dėl laisvo kūrinių naudojimo „švietimo“ ir „mokslo“ tikslais²⁶. Tačiau Sh. Yang ir R. J. Congleton²⁷ prieina prie išvados, kad ankstyvosios tarptautinės sutartys, pirmiausia, buvo skirtos analoginiams kūriniams, nes internetas ir skaitmeniniai kūriniai pradėti naudoti tik dešimtojo dešimtmečio pradžioje, be to, nei vienoje sutartyje konkrečiai nebuvo apibrėžta, ar skaitmeninė medžiaga yra laikoma atgaminta, o ne originaliai sukurta, todėl tokiai medžiagai įprastai nebuvo taikomos švietimo išimtys.

Nagrinėjant ES autorių teisių reguliavimą pažymėtina, kad valstybės narės sukūrė kiekviena savitą teisinį požiūrį dėl tarptautiniuose dokumentuose numatytų apribojimų, todėl jų reguliavimas esmingai skyrėsi. Siekiant suderinti ES tam tikras pagrindines autorių teises, galinčias turėti įtakos informacinės visuomenės plėtrai ir jų apribojimų sistemą ES lygmeniu, ir „spaudžiant“ 2000 m. Lisabonos darbotvarkę²⁸, jog į tuometinę Europos Sąjungos teisę būtų

²³ Vartojant terminus „senasis“ apribojimas, „senoji“ išimtis, turima omenyje autorių teisių apribojimą kūrinių naudojimo mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais, nustatytą 1999 metais priimtame ATGTĮ 22 straipsnyje ir šio įstatymo vėlesnėse redakcijose iki 2022 metų gegužės 1 d. įsigaliojusiu įstatymo pakeitimu.

²⁴ Žr. išnašą Nr. 16: R. Birštonas, J. Liauksminaitė, p. 33.

²⁵ 1886 m. Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos (1971 m. Paryžiaus akto redakcija), Žin. (1995, Nr. 40-988).

²⁶ S. Flynn, „Limitations and Exceptions in International Copyright and Related Rights Treaties,” *Joint PIJIP/TLS Research Paper Series* 86, nr. 3 (2023), <https://digitalcommons.wcl.american.edu/research/86>.

²⁷ R. J. Congleton, Sh. Q. Yang, „A Comparative Study of Education Exemptions to Copyright in the United States and Europe,” *ATHENS JOURNAL of LAW* 3, no. 1 (December 31, 2016): p. 47–60, doi:<https://doi.org/10.30958/ajl.3-1-4>.

²⁸ F. Ferri, „The Dark Side(S) of the EU Directive on Copyright and Related Rights in the Digital Single Market,” *China-EU Law Journal* 7 (2020 11 16), doi:<https://doi.org/10.1007/s12689-020-00089-5>.

perkelti pagrindiniai įsipareigojimai, kylantys iš 1996 m. Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos (PINO) priimtų tarptautinių sutarčių²⁹, buvo priimta Informacinės visuomenės direktyva.

A autorių teisių saugomų kūrinių naudojimo švietimo tikslais išimtis buvo įtraukta Informacinės visuomenės direktyvos į 5 straipsnio 3 dalies a punktą, kuri leido kūrinius naudoti „tik iliustraciniais mokymo ar mokslinių tyrimų tikslais, jei nurodomas šaltinis, įskaitant autoriaus vardą ir pavardę, išskyrus atvejus, kai paaiškėja, kad tai neįmanoma, ir tiek, kiek tai pateisinama nekomerciniu tikslu, kurį norima pasiekti“³⁰. Pastarieji reikalavimai – tiek nekomercinis naudojimo tikslas, tiek autoriaus, kaip kūrinių šaltinio nurodymas yra visais kūrinių panaudojimo atvejais keliami reikalavimai³¹, todėl jie laikytini bendrosiomis apribojimų sąlygomis.

Visgi, Informacinės visuomenės direktyvos rengėjams sunkiai sekėsi parinkti ir apibrėžti autorių teisių ir gretutinių teisių apribojimų taikymo sritį, kuri būtų priimtina visoms valstybėms narėms. Kaip teisingai pastebi L. Guibault³², Europos įstatymų leidėjų abejonės atsispindėjo galutiniame direktyvos variante, kuriame valstybėms narėms buvo palikta didžiulė laisvė įgyvendinti direktyvoje nustatytas normas. Apribojimų reguliavimas buvo kritikuojamas dėl jo abstraktaus apibrėžtumo ir neprivalomo pobūdžio³³, kuris sudarė prielaidas rasti dar ES valstybių narių švietimo išimčių reglamentavimo skirtumams. O L. Guibault, T. Rieber-Mohn ir G. Westkamp 2007 m. atliktas tyrimas³⁴ sukėlė rimtų abejonių dėl direktyvos veiksmingumo apskritai.

Svarbu paminėti tai, jog nepaisant ES įstatymų leidėjo pastangų harmonizuoti autorių teisę regioniniu lygmeniu, autorių teisėje vis dar egzistuoja teritorialumo principas, reiškiantis, kad autorių teisės yra reguliuojamos nacionaliniais teisės aktais³⁵, todėl skaitmeninėje aplinkoje vienu metu veikia daug skirtingų nacionalinių autorių teisių įstatymų, kurie lemia susiskaldymą autorių

²⁹ 1996 m. Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos autorių teisių sutartis, Žin. (2001, Nr. 32-1060). F. Ferri, “The Dark Side(S) of the EU Directive on Copyright and Related Rights in the Digital Single Market,” *China-EU Law Journal* 7 (2020 11 16), doi:<https://doi.org/10.1007/s12689-020-00089-5>.

³⁰ 2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo, publikuota OJ L 167 (2001 m. birželio 22 d.).

³¹ J. Usonienė, “Kūrinių Panaudojimo Mokymo Tikslams Problemos Lietuvoje,” in *Privatinės teisės doktrina ir praktika*, red. R. Birštonas (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014), p. 336–351.

³² L. Guibault, “Why Cherry-Picking Never Leads to Harmonisation: The Case of the Limitations on Copyright under Directive 2001/29/EC,” *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law* 1, nr. 2 (2010): 55–66, <http://nbn-resolving.de/urn/resolver.pl?urn=urn:nbn:de:0009-29-26036>.

³³ L. Paul, C. Torremans, “Book Review: Reconstructing European Copyright Law for the Digital Single Market, by Bernd Justin Jütte. (Baden-Baden: Nomos, 2017),” *Common Market Law Review* 55, nr. 5 (2018): p. 1670–1672, doi:<https://doi.org/10.54648/cola2018139>.

³⁴ L. Guibault, G. Westkamp, T. Rieber-Mohn, “Study on the Implementation and Effect in Member States’ Laws of Directive 2001/29/EC on the Harmonisation of Certain Aspects of Copyright and Related Rights in the Information Society,” *SSRN* (Rochester, NY, February 16, 2012), <https://ssrn.com/abstract=2006358>.

³⁵ C. A. Bradley, “Territorial Intellectual Property Rights in an Age of Globalism,” *Virginia Journal of International Law* 37, 1997, p. 505–86, https://scholarship.law.duke.edu/faculty_scholarship/1187; A. Peukert, “Territoriality and Extraterritoriality in Intellectual Property Law,” *Social Science Research Network*, 2010, p. 189–228, <https://ssrn.com/abstract=1592263>.

teisių išimčių sferoje ir neretai sudaro kliūtis tarpvalstybiniam švietimui³⁶. Dėl tokio autorių teisių reguliavimo skirtumų taip pat būtina analizuoti kiekvienos šalies nacionalinius autorių teisių įstatymus, nes nėra universalių atsakymų į klausimus apie konkrečios išimties taikymo sritį ir sąlygas.

Nepaisant kritikos dėl neapibrėžtumo „Informacinės visuomenės direktyva“ tapo svarbiu autorių teisių ir gretutinių teisių derinimo Europos Sąjungoje etapu. Priešingai nei ankstesnėse direktyvose, kuriose buvo sprendžiami atskiri, dažniausiai technologiniai, reguliavimo klausimai, pavyzdžiui, kompiuterių programinės įrangos, duomenų bazių, palydovinės ir kabelinės televizijos, šioje direktyvoje buvo siekiama technologiškai neutraliai ir visapusiškai suderinti visas pagrindines autorių teises ir apribojimus.

„MOKYMO“ IŠIMTIS

Pažymėtina, jog dar iki Informacinės visuomenės direktyvos priėmimo ATGTĮ 22 straipsnio 1 d. 1 punkte jau buvo numatytas apribojimas kūrinių atgaminimui mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais³⁷, kuris leido kaip pavyzdį mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais atgamtinti nedidelės apimties išleistus kūrinius arba trumpas tokio kūrinių ištraukas rašytine, garso ar vaizdo forma, jei toks atgaminimas neviršija šiam tikslui būtino masto³⁸. Vėlesnėje 2003 metų šio įstatymo redakcijoje įstatymų leidėjas nustatė papildomą reikalavimą išimčiai³⁹, įveddamas kriterijų „tiek, kiek tai susiję su mokymo programomis“, tačiau išplėtė kūrinių panaudojimo būdų sąrašą, 22 straipsnio 3 dalyje nustatydamas dar vieną laisvo autorių teisių saugomų kūrinių panaudojimo atvejį – kūrinius viešai paskelbti ar padaryti viešai prieinamus kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose viešųjų bibliotekų, mokymo įstaigų, muziejų arba archyvų patalpose, jeigu autorių teisių turėtojai nėra uždraudę tokio kūrinių panaudojimo. Tokiu būdu 2003 metų įstatymo redakcijoje 22 straipsnyje buvo nustatytos trys galimi kūrinių naudojimo atvejai mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais, kurie apribojo autoriaus turtines teises – atgaminimą⁴⁰, viešą paskelbimą ar kūrinių padarymą viešai prieinamais kompiuterių tinklais (internete)⁴¹. Siekiant aiškumo, tolimesnėje straipsnio analizėje 2003 metų Autorių teisių įstatymo redakcijoje nustatytas apribojimas mokymo ar mokslinių tyrimų tikslais bus vadinamas „mokymo“ išimtimi ar apribojimu.

Kalbant apie „mokymo“ apribojimo subjektus, reikėtų pažymėti, kad išimtis buvo skirta ribotam naudotojų ratui. Nors 2003 m. redakcijos Autorių teisių įstatymo 22 straipsnio redakcijoje jie neįvardyti, tačiau, išanalizavus įstatymo nustatytus tikslus, galima daryti išvadą, kad apribojimo naudotojai yra asmenys, vykdančys mokymo ar mokslinių tyrimų veiklą, ir

³⁶ J. Reinbothe, “Neue Entwicklungen in Der EU-Urheberrechtspolitik,” *Zeitschrift Für Geistiges Eigentum* 7, nr. 2 (2015): p. 145–145, doi:<https://doi.org/10.1628/186723715x14446364739144>.

³⁷ Žr. ATGTĮ 22 str. 1 d. 1 p., *Žin.* (1999, Nr. 50-1598).

³⁸ ATGTĮ 1999 m. redakcijoje 22 straipsnio antroje dalyje taip pat buvo numatyta išimtis kūrinių atgaminimui akliesiems ir silpnaregiams skirtu būdu.

³⁹ Žr. ATGTĮ pakeitimo įstatymo 22 str. 1 d. 1 d., *Žin.* (2003, Nr. 28-1125).

⁴⁰ Teisė atgamtinti kūrinių įtvirtinta Informacinės visuomenės direktyvos 2 straipsnyje.

⁴¹ Teisė padaryti kūrinius viešai prieinamus nurodyta Informacinės visuomenės direktyvos 3 straipsnio 1 ir 2 dalyse.

asmenys, vykdančios mokymosi veiklą. Kaip teisingai pastebi R. Matulionytė⁴², Informacinės visuomenės direktyvos „angliškoje versijoje vartojama sąvoka „educational establishments“, kuri paprastai apima visas bendrojo lavinimo, mokymo ir studijų įstaigas“, todėl galima teigti, kad ATGTĮ „mokymo“ išimties nuostatos taip pat taikomos visoms formaliojo švietimo įstaigoms, kurių veiklą apibrėžia mokymo programos.

Autorių teisių įstatymo 22 straipsnio 2 dalyje yra pažymėta, jog būtent kūrinio naudojimo paskirtis turi būti kriterijus, kuris leidžia vertinti, ar autorių teisės saugomas objektas buvo panaudotas nekomerciniais tikslais, neatsižvelgiant į kūrinio naudotojo teisinę formą, organizacinę struktūrą ir finansavimo būdą. Tokia nuostata yra įtvirtinta ir Informacinės visuomenės direktyvos konstatuojamojoje 42 dalyje: „Taikant išimtį ar apribojimą nekomerciniais švietimo ir mokslinių tyrimų tikslais, įskaitant nuotolinį mokymąsi, atitinkamos veiklos nekomercinis pobūdis turėtų būti nustatomas pagal pačią veiklą. Šiuo atžvilgiu atitinkamos įstaigos organizacinė struktūra ir finansavimo priemonės nėra lemiami veiksniai“⁴³. Manytina, kad toks reguliavimas pasirinktas todėl, kad tiek viešosios ir privačios švietimo institucijos galėtų naudotis išimtimi, jei jos mokymo paslaugas teikia ne pelno siekiančiais pagrindais.

Kalbant apie apribojimo tikslus, kūrinis buvo leidžiama naudoti tik kaip pavyzdį ir tik tiek, kiek tai pateisinama mokymo ar mokslinių tyrimų tikslais. Tai reiškia, kad autorių teisių saugomi objektai galėjo būti panaudoti dėstomam dalykui iliustruoti tokiu mastu, kiek tai yra būtina šiam tikslui pasiekti. Tad įstatymas leido autorių teisių saugomų kūriniių naudojimą tik tuos kūrinis, kurių iš tikrųjų reikia atitinkamam mokymo ar mokslinio tyrimo tikslui pasiekti ir, kaip nurodo Vileita⁴⁴, mokomojoje programoje negalima naudoti kūriniių, kurie nėra betarpiškai susiję su mokymosi poreikiais.

Priešingai nei subjektai, apribojimo objektai buvo ad verbum nurodomi mokymo išimčių normose. Visų pirma, atgaminti buvo leista nedidelius išleistus kūrinis ar trumpą išleisto kūrinio ištrauką. Nors įstatymas neapibrėžė, kokios apimties yra nedideli kūriniai ar trumpos kūriniių ištraukos, bet kaip teigiama doktrinoje, šis matas įprastai yra siejamas su Berno konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje nurodytais gerais papročiais, kurie suponuoja taisyklę, jog „galima atgaminti ir skelbti tik tiek ištraukų ar nedidelės apimties kūriniių, kiek pakanka pasiekti mokymo tikslą, t. y. neturi būti piktnaudžiaujama teise ir neturi būti keliamas tikslas pateikti kuo daugiau pavyzdžių, – atvirkščiai, turi būti orientuojamasi į minimalių poreikių kriterijų“⁴⁵. Naudojantis kūriniais neturi būti padaroma žala turtinėms ir neturtinėms autoriaus teisėms, todėl neturi būti siekiama pasipelnyti teisių turėtojų sąskaita⁴⁶. Be to, manytina, kad nedidelių kūriniių ir trumpų jų ištraukų apimtis gali būti aiškinama, remiantis autorių teisių turėtojų ir naudotojų

⁴² R. Matulionytė, „Skaitmeninės Bibliotekos: Kūriniių Našlaičių Direktyvos Įgyvendinimas Lietuvoje,“ Teisės Institutas (Vilnius: Lietuvos teisės instituto mokslo tyrimai, 2013), p. 15, https://www.lnb.lt/media/public/paslaugos/nenustatytu_teisiu_kuriniu_turetojai/Skaitmenines_bibliotekos.pdf.

⁴³ 2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo, publikuota OJ L 167 (2001 m. birželio 22 d.).

⁴⁴ A. Vileita, *Lietuvos Respublikos Autorių Teisių Ir Gretutinių Teisių Įstatymo Komentarai* (Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2000), p. 80–82.

⁴⁵ Žr. išnašą Nr. 19: R. Birštonas, J. Liauksminaitė, V. Mizaras p. 191.

⁴⁶ Žr. išnašą Nr. 39: A. Vileita, p. 82.

balanso principu, nes leidžiama proporcingai naudoti saugomus kūrinius ir kitus objektus balansuojant priešingus interesus.

Nors kūrinių naudojimo tikslo ir apimties ribojimai užtikrina tam tikrą autorių teisių turėtojų ir naudotojų balansą, jie tapo iššūkiu prasidėjus 2020 metų pandemijai ir daugumai švietimo įstaigų perėjus prie nuotolinio mokymo. Kaip teigė J. Liauksminaitė ir R. Birštonas⁴⁷, išimtis leidžia naudoti tik nedidelius kūrinius arba trumpas jų ištraukas, todėl nuotolinio mokymo procese negali būti naudojamas visas kūrinys. Be to, apribojimas leidžia naudoti tik pagalbinę medžiagą, o vadovėliai ir specialiai mokymui parengta medžiaga nėra laikomi iliustracija mokymosi tikslais ir nepatektų į šio apribojimo apimtį. Todėl, neturint autoriaus leidimo, vadovėlių ar kitų autorių teisėmis saugomų mokymo priemonių naudojimas nuotolinio mokymo procese tapo apskritai negalimas, o Lietuvoje tuo metu galiojantis teisinis reglamentavimas negalėjo būti skubiai pakeistas ir pritaikytas nuotolinio švietimo situacijai.

Galiausiai, „mokymo“ išimtis leido mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais atgaminti trumpų kūrinių ar jų dalių kopijas analoginiu būdu, toks pat naudojimas ne visada buvo galimas skaitmeninėje aplinkoje. R. Birštono teigimu, „reguliavimas Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų ES valstybių narių, paliko neaiškumą, kiek toks apribojimas galimas taikant nuotolinio mokymosi būdus, taip pat tais atvejais, kuomet panaudojimas yra susijęs su keliomis valstybėmis“⁴⁸. Pasaulio intelektinės nuosavybės organizacijos ataskaitoje R. Xalabarder ir M. Torres⁴⁹ tokią rezultatą paaiškino keliais argumentais. Pirma, dauguma apribojimų buvo priimti dar prieš skaitmeninių technologijų paplitimą, todėl teisei padaryti kūrinius prieinamus internete atitinkamai nebuvo padaryta išimčių. Antra, net ir tais atvejais, kai mokymo ir mokslinių tyrimų apribojimai apima naudojimą internete, jų taikymo sritis paprastai yra labiau ribojanti ir mažiau lanksti nei kitų išimčių, taikomų skaitmeniniame naudojime. Be to, pasak mokslininkų, internetinis mokymas ir moksliniai tyrimai susiduria su paradoksu, kad nors nacionaliniuose įstatymuose nustatytos išimties yra teritorinio pobūdžio, o internete vykdoma veikla dažnai vyksta skirtingose šalyse su vadinamu „tarpvalstybiniu“ elementu, todėl kūrinių naudojimas mokymo tikslais, kuriam taikomas apribojimas pagal šalies, kurioje įsikūrusi mokymo įstaiga, nacionalinę teisę, gali nebūti reglamentuotas tokiu pačiu apribojimu pagal kitų šalių, kuriose gyvena studentai ar mokslininkai, nacionalinę teisę⁵⁰.

Pasak R. Xalabarder ir M. Torres, autorių teisių reglamentavimo trūkumai buvo būdingi visoms ES valstybėms narėms⁵¹, taip pat ir Lietuvos autorių teisių reguliavimui, nepaisant vėlesnių, pavyzdžiui, 2006 ir 2011 metų ATGTĮ pakeitimų,⁵² kuriais buvo keičiamas įstatymo 22 straipsnis. Informacinės visuomenės direktyva nebebuvo tinkama veiksmingai atlikti savo misiją, nes joje nebuvo atsižvelgta į daugelį naujų ar būsimų aspektų, atsiradusių dėl pokyčių visuomenėje ir technologinės aplinkos raidos, todėl 2019 metais ES buvo priimta Skaitmeninės rinkos direktyva, kuria buvo siekiama keisti iš dalies ilgai galiojančius ES autorių teisių teisės

⁴⁷ Žr. išnašą Nr. 19: R. Birštonas, J. Liauksminaitė.

⁴⁸ Žr. išnašą Nr. 16: R. Birštonas, J. Liauksminaitė, p. 33.

⁴⁹ R. Xalabarder, M. Torres, "Report on Practices and Challenges in Relation to Online Distance Education and Research Activities" (Geneva: WIPO Standing Committee on Copyright and Related Rights, 2019).

⁵⁰ Žr. ten pat.

⁵¹ Žr. išnašą Nr. 44: R. Xalabarder, M. Torres.

⁵² Įstatymo 22 straipsnis buvo keistas 2006 m., žr.: Valstybės žinios, 2006, Nr. 116-4400; 2011 m., žr.: Valstybės žinios, 2011, Nr. 6-177.

aktus, pavyzdžiui, Informacinės visuomenės direktyvą, kuri buvo Skaitmeninės direktyvos pirmakė, ir taip įveikti skaitmeninio amžiaus iššūkius.

SKAITMENINĖS RINKOS DIREKTYVOS PERKĖLIMAS

2022 m. gegužės 1 d. Lietuvoje įsigaliojo ATGTĮ pakeitimo ir papildymo įstatymas, kuriuo į nacionalinį autorių teisių reglamentavimą buvo perkeltos Skaitmeninės rinkos direktyvos nuostatos. Šios direktyvos 5 straipsnyje yra nustatytas privalomas valstybėms narėms švietimo apribojimas, siekiant leisti naudoti be autoriaus leidimo autorių teisėmis saugomus objektus skaitmeninėje mokymo veikloje, įskaitant internetinę ir tarpvalstybinę veiklą⁵³. Tokiu būdu buvo siekiama pašalinti teisės aktuose egzistuojančias kliūtis nuotoliniam nacionaliniam ir tarpvalstybiniam mokymui.

Kaip ir Informacinės visuomenės direktyva, priimta 2011 metais, Skaitmeninės rinkos direktyva dar tik jos rengimo stadijoje sulaukė daug mokslininkų kritikos. C. Geiger, G. Frosio ir O. Bulayenko⁵⁴ 2017 metais parengė nuomonę dėl Europos Komisijos pasiūlymo reformuoti autorių teisių apribojimus ir išimtis Europos Sąjungoje, kurioje palygino Direktyvos 2011/29 ir Direktyvos 2019/790 apribojimus švietimui, teigė, kad „akivaizdu palyginus šias dvi išimtis, pasiūlymo taikymo sritis būtų siauresnė nei Direktyvoje 2011/29/EB nustatyta mokymo ir mokslinių tyrimų išimtis. Pirmiausia pasiūlymu išimtis būtų taikoma tik skaitmeniniams rezultatams. Antra, išimtis taip pat apsiribos tik iliustravimu mokymo tikslais, o ne iliustravimu mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais“⁵⁵. Pažymėtina, jog Lietuvos mokslininkai taip pat išsakė susirūpinimą dėl tam tikrų direktyvos aspektų, tačiau kritika buvo nukreipta į kitus Skaitmeninės rinkos direktyvos straipsnius⁵⁶.

⁵³ Žr. 2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/790 dėl autorių teisių ir gretutinių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 96/9/EB ir 2001/29/EB, publikuota OJ L 130, (2019 m. gegužės 17 d.): „Valstybės narės numato (...) išimtį ar apribojimą, kad leistų skaitmeninių kūrinių ir kitų objektų naudojimą tik mokymo iliustracijoms, įrodžius nekomercinį siekiamų tikslų pobūdį, su sąlyga, kad toks naudojimas:

a) vyksta švietimo įstaigos atsakomybe, jos patalpose ar kitose vietose arba naudojant saugią elektroninę aplinką, prie kurios prieigą turi tik švietimo įstaigos moksleiviai ar studentai ir mokytojai (dėstytojai) ir

b) vyksta nurodant šaltinį, įskaitant autoriaus vardą, nebent tai neįmanoma“.

⁵⁴ Ch. Geiger, G. Frosio, O. Bulayenko, “Opinion of the CEIPI on the European Commission’s Proposal to Reform Copyright Limitations and Exceptions in the European Union,” *SSRN Electronic Journal* 19 (2017), doi:<https://doi.org/10.2139/ssrn.3053983>.

⁵⁵ Žr. išnašą Nr. 49: Ch. Geiger, G. Frosio, O. Bulayenko, p. 23.

⁵⁶ Pavyzdžiui, J. Drakšas, V. Mizaras išsakė kritiką turinio dalijimosi internete paslaugų teikėjų atsakomybės reguliavimui. Žr.: J. Drakšas, V. Mizaras, “*Naujasis autorių teisių įstatymas: pagrindinės naujovės (II dalis) – Teisė Profesionaliai*,” *Teisė Pro*, 2022, <https://www.teise.pro/index.php/2022/04/11/j-draksas-v-mizaras-naujasis-autoriu-teisiu-istatymas-pagrindines-naujoves-ii-dalis/>. S. Drazdauskas išsakė susirūpinimą, jog ES autorių teisių direktyva gali reikšti „memų“ eros pabaigą. Žr.: S. Drazdauskas, “*Nauja ES autorių teisių direktyva: „memų“ eros pabaiga ar daugiau apsaugos kūrėjams?*,” *LRT.lt*, 2021, <https://www.lrt.lt/naujienos/verslo-pozicija/692/1409023/stasys-drazdauskas-nauja-es-autoriu-teisiu-direktyva-memu-eros-pabaiga-ar-daugiau-apsaugos-kurejams>.

G. Priora, J. B. Jütte ir P. Mezei⁵⁷, atlikę Skaitmeninės direktyvos 5 straipsnio analizę ir palyginę Vengrijos, Vokietijos ir Italijos perkėlimo į nacionalinę teisę modelių skirtumus, priėjo išvadą, kad straipsnis tik iš dalies pasiekia numatytus tikslus. Vengrija buvo pirmoji valstybė narė, kurioje įvestas naujas autorių teisių apribojimas tiksliai atitiko direktyvos formuluotę ir taip pat atnaujino esamą švietimo išimtį be licencijų. Vokietija, pasinaudojusi direktyvoje nacionaliniams teisės aktų leidėjams palikta diskrecijos teise dėl licencijavimo galimybės, leido laisvai naudoti tik tuos autorių teise saugomus kūrinius, kurių licencijos nėra lengvai prieinamos rinkoje. Italija tik nežymiai pakeitė galiojančią autorių teisių įstatymą, įtraukdama nuostatą dėl privalomų licencijų natų ir mokomosios medžiagos atžvilgiu (2022). Taigi, galima teigti, jog nevienodas švietimo apribojimų reglamentavimas ES teritorijoje tapo dar fragmentiškesnis.

Kaip teigia A. Despotidou⁵⁸, tam tikros licencijavimo schemos, atvairai siūlomos atitinkamoje rinkoje ir neribojančios konkrečios išimties taikymo srities, vis tiek yra viršesnės už pastarąsias. Tai reiškia, kad nors apribojimas apibūdinamas kaip privalomas, ES valstybės narės gali numatyti, kad išimtis gali būti netaikoma apskritai arba konkrečių rūšių kūriniams ar kitiems objektams, jei rinkoje yra lengvai prieinamų tinkamų licencijų veiksams, kuriems taikoma išimtis mokymo srityje, atlikti ir jei jos atitinka atitinkamų mažesnių švietimo įstaigų poreikius ir ypatumus. „Jei valstybė narė taip nusprendžia, ji imasi būtinų priemonių užtikrinti, kad atitinkamos licencijos būtų tinkamai prieinamos toms įstaigoms“⁵⁹. Tačiau kūrinių licencijavimo modelis nebuvo pritaikytas Lietuvos švietimo įstaigoms, todėl išimties atnaujinimas yra labiausiai panašus į G. Priora, J. B. Jütte ir G. Mezei⁶⁰ aptartą Vengrijos autorių teisių režimą.

NAUJAS APRIBOJIMAS SKAITMENINEI APLINKAI LIETUVOJE

Nepaisant C. Geiger, G. Frosio ir O. Bulayenko⁶¹ nuogaštavimų, jog dauguma ES valstybių narių pašalins iš autorių teisių reguliavimo išimtį moksliniams tyrimams, 2022 metais priėmus Lietuvoje ATGTĮ pakeitimo ir papildymo įstatymą, 22 straipsnyje išliko apribojimas laisvo kūrinių panaudojimo mokslinių tyrimų tikslais⁶². Įstatymų leidėjas nustatė naują autorių teisių išimtį skaitmeniniam kūrinių naudojimui švietimo įstaigų patalpose ir už jų ribų, kartu išlaikydamas apribojimą, numatytą Informacinės visuomenės direktyvoje. Taigi išimtis leidžia be autorių ar teisių turėtojų leidimo ir nemokant autorinio atlyginimo naudoti įstatyme nustatytais būdais teisėtai išleistus ar viešai paskelbtus materialaus pavidalo kūrinius, jų ištraukas ir skaitmenines kopijas bei ištraukas.

⁵⁷ G. Priora, B. J. Jütte, and P. Mezei, “Copyright and Digital Teaching Exceptions in the EU: Legislative Developments and Implementation Models of Art. 5 CDSM Directive,” *IIC - International Review of Intellectual Property and Competition Law* 53, nr. 4 (April 2022): 543–66, doi:<https://doi.org/10.1007/s40319-022-01179-6>.

⁵⁸ Žr. išnašą Nr. 7: A. Despotidou, p. 118–158.

⁵⁹ Žr. Ten pat, p. 134.

⁶⁰ Žr. išnašą Nr. 52: G. Priora, B. J. Jütte, and P. Mezei, p. 118–158.

⁶¹ Žr. išnašą Nr. 49: Ch. Geiger, G. Frosio, O. Bulayenko

⁶² Pažymėtina, kad analizuojamas ATGTĮ 22 straipsnis aktualios redakcijos galiojančios nuo 2024 01 01 IKI 2024 05 01, pakeitimai atlikti 2022 03 24 įstatymu Nr. XIV-970 (nuo 2022 05 01), TAR, 2022, Nr. 2022-06306.

Perkėlus Skaitmeninės rinkos direktyvą, kūrinių naudojimas mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais tapo galimas tiek švietimo įstaigų patalpose, tiek už jų ribų skaitmeninėje mokymosi aplinkoje. Tačiau ATGTĮ 22 straipsnio 1 dalis numato, kad mokymosi procesas turi vykti „švietimo įstaigai prisiėmus atsakomybę (...) naudojant saugų elektroninį tinklą, prie kurio prieiga turi tik švietimo įstaigos mokytojai, dėstytojai ir besimokantieji švietimo įstaigoje“⁶³. Saugiu elektroniniu tinklu yra laikomos skaitmeninio mokymosi platformos, tokios kaip Moodle ar COMPUS. Prieigą prie jų turi tik švietimo įstaigos, atsakingos už konkrečią platformą, pedagoginis personalas ir besimokantieji, dalyvaujantys oficialioje studijų programoje, su sąlyga, jog autentiškumo patvirtinimas paprastai patvirtinamas įvedant vartotojo vardą ir (arba) slaptažodį⁶⁴. Taigi švietimo įstaigos gali naudoti skaitmeninius kūrinius ar jų dalis saugioje elektroninėje aplinkoje, bet prieiga prie jų turi būti suteikiama patvirtinus mokymo proceso dalyvio statusą. Be to, atnaujinus išimtį, įstatyme išliko objekto ribojimo reikalavimas – mokymo iliustravimo tikslais galima naudoti tik kūrinius ar jų ištraukas tokia apimtimi, kiek tai yra susiję su mokymosi programomis ir būtina neviršyti mokymui ar moksliniam tyrimui reikalingo masto⁶⁵.

Kalbant apie mokymo veiklą, kuri vyksta švietimo įstaigų patalpose arba kitose vietose, pavyzdžiui bibliotekose ar muziejuose, ir kuri grindžiama saugomų kūrinių ar kitų objektų naudojimu skaitmeninėmis techninėmis priemonėmis, pavyzdžiui, elektroninėmis lentomis, DVD grotuvais, projektoriais ar bet kokiais kitais techniniais įrenginiais, kuriuos galima prijungti prie interneto, aiškiai patenka į specialios išimties taikymo sritį⁶⁶. Todėl apibendrintai galima teigti, jog po Skaitmeninės direktyvos perkėlimo skaitmeninių kūrinių kopijos ar jų dalys gali būti naudojamos tiek naudojant techninius įrenginius ir skaitmenio mokymosi platformas švietimo įstaigų patalpose, tiek už jų ribų, taikant nuotolinį mokymąsi, todėl naujoji išimtis, reglamentuota ATGTĮ 22 straipsnio 1 dalyje apima skaitmeniniu būdu palaikomą mokymo ir mokymosi veiklą, vykdomą tiesiogiai ar (ir) nuotoliniu būdu, kurios metu naudojami skaitmeninės kūrinių ir jų dalių kopijos.

Kaip ir buvo reglamentuota anksčiau, toks naudojimas apima visus švietimo lygmenis, įskaitant profesinį mokymą. Mokymo veiklos tikslas turi būti nekomercinio pobūdžio, o tai gali reikšti, kad šia nuostata gali pasinaudoti net privačios švietimo įstaigos, pavyzdžiui, privačios mokyklos ir privatūs universitetai. Tai patvirtina ir Skaitmeninės rinkos direktyva 20 konstatuojamoji dalis, kurioje teigiama, kad „švietimo įstaigos organizacinė struktūra ir finansavimo priemonės neturėtų būti lemiami veiksniai nustatant, ar veikla yra nekomercinio pobūdžio“⁶⁷. Remdamasi S. Ricketson, J. Usonienė nurodo, kad neinstitucinis mokymas nepatenka į šio apribojimo taikymo sritį⁶⁸, todėl, manytina, kad neformalaus ugdymo kursai rengiami su tikslu gauti pelno, pavyzdžiui, vairavimo mokyklų mokymai nepateks į išimties naudos gavėjų ratą.

⁶³ Žr. ATGTĮ 22 str. 1 d. 1 p., Žin. (1999, Nr. 50-1598).

⁶⁴ Žr. išnašą Nr. 7: A. Despotidou, p. 118–158.

⁶⁵ Žr. ATGTĮ 22 str. 1 d. 1 p., Žin. (1999, Nr. 50-1598).

⁶⁶ Žr. Ten pat.

⁶⁷ Žr. 2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/790 dėl autorių teisių ir gretutinių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 96/9/EB ir 2001/29/EB, publikuota OJ L 130, (2019 m. gegužės 17 d.)

⁶⁸ Žr. išnašą Nr. 26: J. Usonienė, p. 336–351.

Galiausiai, autorių teisių įstatymo pakeitimais buvo išspręstas ir minėtas mokymosi „tarpvalstybiniu“ elementu klausimas. Anksčiau dėl skirtingo autorių teisių įgyvendinimo ES valstybėse narėse kildavo diskusijų, ar kūrinio naudojimas yra teisėtas kiekvienoje valstybėje narėje, kurioje kūrinys gali būti prieinamas elektroninėje mokymosi aplinkoje. Siekiant išspręsti šį probleminį autorių teisių apribojimo aspektą, Skaitmeninės rinkos direktyvos 5 straipsnio 3 dalyje nustatyta kilmės šalies taisyklė⁶⁹. Kaip nurodo R. Xalabarder ir M. Torres⁷⁰, internetinis tarpvalstybinis mokymas (kuriam visose ES šalyse taikoma išimtis pagal privalomą apribojimą) yra laikomas vykstančiu tik toje šalyje, kurioje įsteigta švietimo įstaiga. Taigi, taikant įstatyminę „teisinę fikciją“, internetinei mokymo ir mokslinių tyrimų veiklai formaliai taikoma tik viena nacionalinė teisė. Todėl, remiantis kilmės šalies taisykle ir autorių teisių apribojimu mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais, autorių teisių saugomų kūrinių ar jų ištraukų įkėlimas į Lietuvos švietimo įstaigos elektroninę mokymosi platformą bus laikomas šių objektų naudojimu tik Lietuvoje.

Tačiau atnaujinta išimtis neišsprendė buvusių problemų, kurias pažymėjo J. Liauksminaitė ir R. Birštonas,⁷¹ naujojo reguliavimo nuostatos vis dar nenumato leidimo skaitmeninti vadovėlius ir specialiai mokymui parengtą medžiagą, o talpinamas kūrinys turi atitikti apimties kriterijų, todėl, pasak mokslininkų, ji iki galo neišsprendė mokymo turinio panaudojimo problemas⁷². Švietimo įstaigų turima autorių teisėmis saugoma mokymosi medžiaga gali būti naudojama tik realioje aplinkoje, jos skaitmeninimas ir talpinimas nuotolinėje mokymosi aplinkoje nepatenka į naujojo mokymo išimties turinį, todėl galima teigti, jog apribojimas yra „per siauras“ nuotolinei mokymo veiklai. Todėl, kaip ir anksčiau galiojusio apribojimo atveju, prieš skaitmeninant ir talpinant mokomąją medžiagą skaitmeninėje aplinkoje yra būtina įsitikinti, jog tokia švietimo veikla nepažeidžia autorių teisių įstatymo nuostatų.

IŠVADOS

Kūrinių naudojimo mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais apribojimas yra būtinas siekiant užtikrinti visuomenės švietimo interesus. Jis suteikia galimybę švietimo įstaigose nekomerciniais tikslais naudoti saugomus kūrinius, tačiau tik tokiu mastu, kuris yra būtinas mokymo ar mokslinių tyrimų tikslams, ir su sąlyga, kad bus nurodytas šaltinis. Informacinės visuomenės direktyva nustatė bendras gaires ES valstybėms-narėms kūrinių naudojimui mokymo tikslais, tačiau šioje direktyvoje nustatyti mokymo išimties trūkumai, tokie kaip abstraktumas ir neprivalomumas, leido šalims šias nuostatas interpretuoti labai skirtingai. Po Skaitmeninės rinkos direktyvos perkėlimo į ES valstybių-narių nacionalinį reguliavimą, naujasis kūrinių naudojimo mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais apribojimas akivaizdžiai išplėtė ankstesnę išimtį ir apėmė skaitmeninę aplinką. Apribojime numatyta, kad švietimo įstaigos gali naudoti kūrinių ištraukų skaitmenines kopijas techninėmis priemonėmis klasėse ir elektroninėse mokymo platformose, tačiau prieiga prie platformų turi būti patvirtinta autentifikuojant vartotojus, o už tokį kūrinių naudojimą atsako

⁶⁹ Žr. 2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/790 dėl autorių teisių ir gretutinių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 96/9/EB ir 2001/29/EB, publikuota OJ L 130, (2019 m. gegužės 17 d.)

⁷⁰ Žr. išnašą Nr. 44: R. Xalabarder, M. Torres.

⁷¹ Žr. išnašą Nr. 16: R. Birštonas, J. Liauksminaitė, p. 33.

⁷² Žr. Ten pat.

švietimo įstaiga. Nepaisant ankstesnių mokslininkų nuostatavimų, Skaitmeninės rinkos direktyvos normos papildė ir išplėtė anksčiau ATGTĮ buvusio apribojimo turinį, nepanaikindamos mokslinių tyrimų tikslo, o siekiant palengvinti kūrinių naudojimą internetinėje aplinkoje ir tarpvalstybiniu mastu Europos Sąjungoje, Skaitmeninės rinkos direktyvos 5 straipsnio 3 dalyje buvo nustatyta kilmės šalies taisyklė, kuri nustatė, kad nuotolinis mokymas yra laikomas vykstančiu tik toje šalyje, kurioje įsteigta švietimo įstaiga. Į nacionalinę teisę perkėlus Skaitmeninės rinkos direktyvą, išimties objektų apribojimai išliko: įstatymas leidžia naudoti kūrinius, jų ištraukas ar kitus objektus tik tiek, kiek tai neviršija to, kas būtina mokymo ar mokslinių tyrimų tikslams pasiekti, ir kiek tai susiję su mokymo programomis. O atsižvelgiant į autorių teisių apribojimų bendrąsias sąlygas, apribojimas netaikomas mokymo veiklai, vykdomai komerciniais tikslais, pavyzdžiui, pelno siekiančioms vairavimo kursų mokymo platformoms. Be to, atnaujinta išimtis nenumato leidimo skaitmeninti vadovėlius ir specialiai mokymui parengtą medžiagą, o talpinamas kūrinys turi atitikti apimties kriterijų, todėl, galima teigti, jog priėmus Autorių teisių įstatymo pakeitimus, autorių teisių apribojimas kūrinių panaudojimui mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais buvo tik iš dalies pritaikytas prie technologinių pokyčių.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. 1886 m. Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos (1971 m. Paryžiaus akto redakcija), Žin. (1995, Nr. 40-988);
2. 1996 m. Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos autorių teisių sutartis, Žin. (2001, Nr. 32-1060);
3. 2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo, OJ L 167, (2001 m. birželio 22 d.);
4. 2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/790 dėl autorių teisių ir gretutinių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 96/9/EB ir 2001/29/EB, OJ L 130, (2019 m. gegužės 17 d.);
5. 2020 m. rugsėjo 30 d. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui, (2020, COM 624);
6. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas, Žin. (2003, Nr. 28-1125);

Specialioji literatūra

7. Birštonas, Ramūnas, ir Jūratė Liauksminaitė. Intelektinės Nuosavybės Apsauga Kūrybinėse Industrijose. Vilnius: Vilniaus Universiteto Leidykla, 2020;
8. Birštonas, Ramūnas, Jūratė Liauksminaitė, ir Vytautas Mizaras. Lietuvos Respublikos Autorių Ir Gretutinių Teisių Įstatymo Komentarai. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2024;

9. Birštonas, Ramūnas. “Naujasis Autorių Teisių Įstatymas: Pagrindinės Naujovės (I Dalis) – Teisė Profesionaliai.” *Teisė Pro*, 2022. <https://www.teise.pro/index.php/2022/04/02/r-birstonas-naujasis-autoriu-teisiu-istatymas-pagrindines-naujoves-i-dalis/>;
10. Bradley, Curtis A. “Territorial Intellectual Property Rights in an Age of Globalism.” *Virginia Journal of International Law* 37 (1997): 505–586. https://scholarship.law.duke.edu/faculty_scholarship/1187/;
11. Congleton, Robert J., ir Sharon Q. Yang. “A Comparative Study of Education Exemptions to Copyright in the United States and Europe.” *ATHENS JOURNAL of LAW* 3, nr. 1 (2016): 47–60. doi:[https://doi.org/10.30958/ajl.3-1-4](https://doi.org/10.30958/ajl.3-1-4;);
12. Čekanavičius, Ažuolas. “Lietuvos Autorių Teisės Reforma Bendrojoje Skaitmeninėje Rinkoje.” *Lietuvos Teisė*, January 1, 2022. doi:<https://doi.org/10.13165/lt-22-01-15>;
13. Despotidou, Anna. “The New Mandatory Teaching Exception or Limitation (Article 5 of the CDSM Directive): Ensuring Its Application in the Digital and Cross-Border Environment(S) While Losing the Way to Harmonization?” In *EU Internet Law in the Digital Single Market*, edited by Thalia Prastitou-Merdi, Tatiana-Eleni Synodinou, Philippe Jougleux, and Christiana Markou, 118–158. Switzerland: Springer, 2021. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-69583-5>;
14. Drakšas, Justinas, ir Vytautas Mizaras. “Naujasis Autorių Teisių Įstatymas: Pagrindinės Naujovės (II Dalis) – Teisė Profesionaliai.” *Teisė Pro*, 2022. <https://www.teise.pro/index.php/2022/04/11/j-draksas-v-mizaras-naujasis-autoriu-teisiu-istatymas-pagrindines-naujoves-ii-dalis/>;
15. Drazdauskas, Stasys. “Nauja ES Autorių Teisių Direktyva: „Memų“ Eros Pabaiga Ar Daugiau Apsaugos Kūrėjams?” *LRT.lt*, 2021. <https://www.lrt.lt/naujienos/verslo-pozicija/692/1409023/stasys-drazdauskas-nauja-es-autoriu-teisiu-direktyva-memu-eros-pabaiga-ar-daugiau-apsaugos-kurejams>;
16. Dreier, Thomas. “Limitations: The Centrepiece of Copyright in Distress.” *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law* 1, nr. 2 (2010): 50–54. doi:<https://doi.org/10.5445/IR/1000028643>;
17. European Parliament and of the Council Directive (EU) 2001/29 of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society (2001). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32001L0029>;
18. Ferri, Federico. “The Dark Side(S) of the EU Directive on Copyright and Related Rights in the Digital Single Market.” *China-EU Law Journal* 7 (November 16, 2020). doi:<https://doi.org/10.1007/s12689-020-00089-5>;
19. Flynn, Sean. “Limitations and Exceptions in International Copyright and Related Rights Treaties.” *Joint PIIP/TLS Research Paper Series* 86, nr. 3 (2023). <https://digitalcommons.wcl.american.edu/research/86>;
20. Gadd, Elizabeth, ir Ralph Weedon. “Copyright Ownership of E-Learning and Teaching Materials: Policy Approaches Taken by UK Universities.” *Education and Information Technologies* 22, nr. 6 (February 4, 2017): 3231–3250. doi:<https://doi.org/10.1007/s10639-017-9583-4>;
21. Geiger, Christophe, Giancarlo Frosio, ir Oleksandr Bulayenko. “Opinion of the CEIPI on the European Commission’s Proposal to Reform Copyright Limitations and Exceptions in the European Union.” *SSRN Electronic Journal* 19 (2017). doi:<https://doi.org/10.2139/ssrn.3053983>;

22. Guibault, L. “Why Cherry-Picking Never Leads to Harmonisation: The Case of the Limitations on Copyright under Directive 2001/29/EC.” *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law* 1, nr. 2 (2010): 55–66. <http://nbn-resolving.de/urn/resolver.pl?urn=urn:nbn:de:0009-29-26036>;
23. Guibault, Lucie, Guido Westkamp, ir Thomas Rieber-Mohn. “Study on the Implementation and Effect in Member States’ Laws of Directive 2001/29/EC on the Harmonisation of Certain Aspects of Copyright and Related Rights in the Information Society.” SSRN. Rochester, NY, February 16, 2012. <https://ssrn.com/abstract=2006358>;
24. Machado, Carla. “The Interpretation Complying with EU Law Manifested in the Case Law Unifying Judgment No. 15/2013 of the Portuguese Supreme Court of Justice.” *UNIO – EU Law Journal* 2 (2016): 82–96. doi:<https://doi.org/10.21814/unio.2.7>;
25. Matulevičienė, Nijolė Janina. “Autorių Turtinių Teisių Apribojimais Mokymo, Mokslinių Tyrimų Ir Informacijos Tikslais.” *Jurisprudencija* 55, nr. 47 (2004): 46–56;
26. Matulionytė, Rita. “Skaitmeninės Bibliotekos: Kūrinių Našlaičių Direktyvos Igyvendinimas Lietuvoje.” Teisės Institutas. Vilnius: Lietuvos teisės instituto mokslo tyrimai, 2013. https://www.lnb.lt/media/public/paslaugos/nenustatytu_teisiu_kuriniu_turetojai/Skaitmenines_bibliotekos.pdf;
27. Peukert, Alexander. “Territoriality and Extraterritoriality in Intellectual Property Law.” *Social Science Research Network*, April 19, 2010, 189–228. <https://ssrn.com/abstract=1592263>;
28. Priora, Giulia, Bernd Justin Jütte, ir Péter Mezei. “Copyright and Digital Teaching Exceptions in the EU: Legislative Developments and Implementation Models of Art. 5 CDSM Directive.” *IIC - International Review of Intellectual Property and Competition Law* 53, nr. 4 (April 2022): 543–66. doi:<https://doi.org/10.1007/s40319-022-01179-6>;
29. Reinbothe, Jörg. “Neue Entwicklungen in Der EU-Urheberrechtspolitik.” *Zeitschrift Für Geistiges Eigentum* 7, no. 2 (January 1, 2015): 145–155. doi:<https://doi.org/10.1628/186723715x14446364739144>;
30. Spurga, Saulius. *Europos Sąjungos Plėtra Ir Integracija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009;
31. Teisės fakultetas. “Advokatai J. Liauksminaitė ir R. Birštonas: Kaip teisėtai pateikti nuotolinio mokymo medžiagą? | vu Naujienos.” *Naujienos.vu.lt*, 2020. <https://naujienos.vu.lt/advokatai-j-liauksminaitė-ir-r-birstonas-kaip-teisetai-pateikti-nuotolinio-mokymo-medziaga/>;
32. Torremans, Paul L.C. “Book Review: Reconstructing European Copyright Law for the Digital Single Market, by Bernd Justin Jütte. (Baden-Baden: Nomos, 2017).” *Common Market Law Review* 55, nr. Issue 5 (2018): 1670–72. doi:<https://doi.org/10.54648/cola2018139>;
33. Torres, Monica, ir Xalabarder, Raquel “Practices and challenges in relation to online distance education and research activities.” Edited by Standing Committee on Copyright and Related Rights. WIPO, October 25, 2019. https://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_39/sccr_39_6.pdf;
34. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. “UNESCO Education Strategy 2014-2021.” Unesco.org, 2014. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000231288>;

35. Usonienė, Jūratė. “Kūrinių panaudojimo mokymo tikslams problemos Lietuvoje.” in Privatinės teisės doktrina ir praktika, reg. Ramūnas Birštonas, 336–351. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.
36. Vileita, Alfonsas. Lietuvos Respublikos Autorių Teisių Ir Gretutinių Teisių Įstatymo Komentaras. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2000;
37. Xalabarder, R, Torres, “Report on Practices and Challenges in Relation to Online Distance Education and Research Activities.” Geneva: WIPO Standing Committee on Copyright and Related Rights, 2019;
38. Xalabarder, Raquel. “Copyright Exceptions for Teaching Purposes in Europe.” IN3 Working Paper Series, nr. 4 (2004). doi:<https://doi.org/10.7238/in3wps.v0i4.871>;

SUMMARY

APPLICATION OF COPYRIGHT EXCEPTION TO DIGITAL EDUCATION IN LITHUANIA FOR TEACHING AND SCIENTIFIC RESEARCH PURPOSES

This paper examines the transformation of copyright limitations on the free use of works for educational and research purposes in the context of distance learning. As technology advances, educational institutions increasingly use digital learning tools which include copyrighted material. The European Union has continuously tried to harmonise copyright laws across the Member States by adopting directives, such as the Information Society Directive, and providing exceptions for using works for educational purposes. However, national legislators have been given a great deal of freedom, resulting in divergent implementation in the Member States. Lithuania, in line with the EU law, included an exception to the copyright law to allow the use of small parts of works for educational and scientific research purposes. However, the law did not explicitly address digital use and cross-border education, which caused difficulties during the COVID-19 pandemic. To meet the challenges of the digital age, in 2019, the EU adopted the Digital Market Directive, which entered into force in May 2022 and provided for a mandatory copyright exception for educational purposes. This directive aimed to modernise copyright law by facilitating the use of works in digital and cross-border education. Despite the updates to the copyright exceptions, several problematic aspects remained. The Directive restricts the digitization of a whole textbook or the use of whole works for educational purposes. The updated legal framework is considered modern, but it has only partially addressed the challenges posed by technological advances. The article therefore stresses the need for continuous assessment of the digitization and hosting of distance learning materials and copyright infringement.

KEY WORDS

Copyright, limitation, education, digital environment, exception.